

Ritfregnir

Orðabókafræði og rannsóknir á orðaforða

LexicoNordica 27. *Kontroversiella ord i nordiska ordböcker*. Ritstjórar: Sturla Berg-Olsen og Anna Helga Hannesdóttir. Nordisk förening för lexikografi. 2020. (256 bls.) ISSN 0805-2735 og ISSN 1891-2206 (vefútgáfa).

Bókin hefur að geyma safn greina um norrænar orðabækur og orðabókargerð. Greinarnar voru unnar upp úr erindum sem haldin voru á árlegu málþingi norrænna orðabókafræðinga í Osló 2020. Þema málþingsins að þessu sinni var umdeild orð í norrænum orðabókum og í bókinni birtast sjö greinar sem tengjast þessu efni. Meðal annars ritar Ruth Vatvedt Fjeld um blótsyrði í norsku og Knut E. Karlsen og Dagfinn Rødningen um orð sem eiga uppruna sinn að rekja til vörumerkja, þ.e.a.s. orð á borð við *primus* og *teflon*. Ein grein fjallar um íslenskt orðabókastarf: Ásta Svavarsdóttir og Halldóra Jónsdóttir fjalla m.a. um aðkomuorð í íslenskum orðabókum og hvernig hreintungustefnan hefur haft áhrif á stöðu þessara orða í *Íslenskri orðabók* og *Íslenskri nútímamálsorðabók*. Einnig er fjallað um deilur um orð er varða skrásett vörumerki (t.d. *buff* og *vespa*) og kynhneigð eða kynvitund (t.d. baráttu Samtakanna '78 fyrir því að nota orðin *hommi* og *lesbía*). Auk þemagreina fjallar ein grein um samsetningar í norsku og hvernig leggja má mat á gegnsæi þeirra þegar verið er að velja flettur í orðabækur. Að lokum eru í bókinni ritdómar um fjögur norræn orðabókarverk og íðorðasöfn sem öll eru gefin út í rafrænu formi. Greinarnar í safninu eru skrifaðar á dönsku, norsku og sænsku og hver grein hefst á stuttum útdrætti á ensku. Ritið verður aðgengilegt í heild sinni á eftirfarandi slóð frá janúar 2022: <https://tidskrift.dk/lexn/index>.

Jóhanna Thelma Einarsdóttir, Anna Lís Pétursdóttir og Íris Dögg Rúnarsdóttir. *Tíðni orða í tali barna*. Reykjavík: Háskólaútgáfan. (533 bls.) 2019. ISBN 978-9935-23-227-4.

Í bókinni er að finna orðiðnilista sem Jóhanna Thelma Einarsdóttir, Anna Lís Pétursdóttir og Íris dögg Rúnarsdóttir unnu upp úr rannsóknnum á tali íslenskra barna. Hljóðrituð voru samtöl og málsýni sem svo voru afrituð og komið fyrir í gagnabanka. Heildarfjöldi lesmálsorða er 100.107 sem skiptast í 3.879 flettur. Gögnunum var safnað á árunum 2009 til 2014 og börnin voru á aldrinum tveggja til átta ára. Í fyrsta kafla bókarinnar birtast flettiorðin í stafrófsröð ásamt öllum orðmyndum sem koma fyrir í gagnagrunninum. Í öðrum og þriðja kafla er svo flettiorðum raðað í stafrófs- og tíðniröð, og í fjórða og fimmta kafla er þeim raðað í stafrófs- og tíðniröð innan orðflokka. Orðalistunum er ætlað að nýtast t.d. kennurum og kennaranemum til að fá innsýn í málþroska og orðaforða ungra barna. Meðal annars geta orðalistarnir nýst við kennslu barna sem þurfa á stuðningi að halda, t.d. barna með málþroskaröskun og barna sem eru að læra íslensku sem annað mál. Bókin var bæði gefin út í prentaðri útgáfu og í rafrænu formi.

Málfræði

Syntactic Features and the Limits of Syntactic Change. Ritröð: Oxford Studies in Diachronic & Historical Linguistics. Ritstjórar: Jóhannes Gísli Jónsson og Thórhallur Eythórsson. Oxford: Oxford University Press. 2021. (409 bls.) ISBN 978-0-19-883258-4. DOI 10.1093/oso/9780198832584.001.0001.

Bókin fjallar um setningafræðilegar breytingar í tungumálum heims og rannsóknir á formlegum hömlum sem þeim kunna að vera settar ef tekið er mið af kenningakerfi málkunnáttufræðinnar (e. *generative grammar*). Bókin skiptist í fjórtán kafla auk inngangs eftir ritstjórana Jóhannes Gísli Jónsson og Þórhall Eyþórsson. Á meðal kaflahöfunda eru Anton Karl Ingason og Iris Edda Nowenstein en þau fjalla um þágufallshneigð (þágufallssýki) í íslensku. Aðrir höfundar eru sérfræðingar í sögulegum málvísindum og setningafræði og starfa í Bandaríkjunum, Belgíu, Bretlandi, Grikklandi, Ítalíu, Kanada, Póllandi, Suður-Kóreu, Ungverjalandi og Þýskalandi. Kaflarnir eru byggðir á erindum sem voru haldin á ráðstefnu um sögulega setningafræði (DiGS15) í Háskóla Íslands vorið 2015.

Höskuldur Þráinsson. 2021. *Handbók um málfræði*. Reykjavík: Mál og menning. (368 bls.) ISBN 978-9979-3-4266-3.

Út er komin ný og endurbætt útgáfa uppflöttiritsins *Handbók um íslenska málfræði* eftir Höskuld Þráinsson, prófessor emerítus við Háskóla Íslands. Bókin kom fyrst út árið 1995 en hefur nú verið endurskoðuð í samræmi við nýjar hefðir er varða hugtakanotkun og með tilliti til nýjustu rannsókna á sviðinu. Bókin skiptist í tvennt. Í fyrri hlutanum er skrá yfir helstu hugtök málfræðinnar með stuttum skilgreiningum, sýnisdæmum og vísunum í frekari umfjöllun í seinni hluta bókarinnar. Seinni hlutinn skiptist svo í sjö yfirlitskafla yfir helstu þætti málfræðinnar: 1) Framburður, máhljóð og atkvæði, 2) Beygingar og orðflokkar, 3) Orðmyndun, 4) Setningafræði, 5) Merking orða og setninga, 6) Málrækt, málvöndun og mállýskur og að lokum 7) Nútímamál, fornmál, önnur mál. Ritið er einkum ætlað skólafólki, þó að það nýtist einnig fleirum, og miðast orðaforðinn við hugtakanotkun í kennsluefni og handbókum um íslensku og önnur mál.

Nafnfræði

Laura Wright. *Sunnyside. A Sociolinguistic History of British House Names*. Oxford: Oxford University Press og The British Academy. 2020. (281 bls.) ISBN 978-0-19-726655-7.

Eins og titillinn gefur til kynna er viðfangsefni bókarinnar nöfn á húsum í Bretlandi. Rannsóknin byggist á miklu magni ritaðra heimilda frá ýmsum tímum. Höfundur sækir m.a. upplýsingar í elstu fornbréf enskrar tungu, í uppskriftir úr dánarbúum og úr heimildum eins og „William Porlond's Book“ frá 1418–1440. William Porlond var ritari hjá Brewers of London Company og í bók hans koma fyrir t.d. nöfn brugghúsa og kráa í London á þeim tíma auk nafna á verslunum o.fl. Einnig var leitað heimilda í gögnum frá 19. og 20. öld, svo sem í heimilisfangaskrá póstsins (*The Post Office Directories*) og í gömlum kortum. Raktar eru stefnur og straumar í vali á húsanöfnum og fjallað um nöfnin bæði frá málfræðilegu og samfélagslegu sjónarhorni.

Húsanafninu „Sunnyside“ er veitt sérstök athygli og saga nafnsins rakin bæði í London, þar sem fyrsta þekkt dæmið má rekja til ársins 1860, og víðar í Englandi og Skotlandi þar sem eldri dæmi er að finna. Þegar vel var að gáð, m.a. með því að skoða ævisögur einstaklinga

tengda nafninu, kemur í ljós að nafnið „Sunnyside“ virðist hafa haft hugmyndafræðilega og trúarlega skírskotun. Á 18. öld voru þeir sem tengdust nafninu oftast kvekarar (e. *Quakers*) og á 19. öld „Non-conformists“, þ.e.a.s. fólk sem var á móti þjóðkirkjunni og valdakerfi hennar. Húsanafnið varð því eins konar tákn eða leyniorð um andstöðu við ríkjandi öfl. Í rannsókninni sýnir höfundur á sannfærandi hátt hvað getur falist í nöfnum og hvernig ítarleg greining og athugun nafna með tilliti til annarra sögulegra þátta getur varpað ljósi á samfélagsleg fyrirbæri. Aftast í bókinni er að finna nákvæmar skrár yfir húsanöfn og heimildir þeirra. Hér er margt athyglisvert fyrir málfræðinga, sagnfræðinga, trúarbragðafræðinga og fleiri.